

Azərbaycan Respublikasının
Medianın İnkişafı Agentliyi

**Azərbaycanın dövlətçilik
tarixinin, milli adət-ənənələrinin,
elm və mədəniyyətinin təbliği**

Qafqaz Albaniyasının şəksiz-şəriksiz varisi müasir Azərbaycan dövlətidir. Paytaxtı Qəbələ, sonra isə Bərdə şəhəri olan Qafqaz Albaniyası IV əsrdə xristian dinini rəsmi dövlət dini olaraq qəbul edib, süqutuna qədər bu dini mümkün dərəcədə qoruyub, saxlayıb.

Bilirik ki, Azərbaycan dövlətinin ərazisi indiki kimi 86,6 min kvadratkilometr olmayıb, qat-qat çox olub, böyük bir coğrafi məkanı əhatə edib. Bu öz yerində. Söhbət ondan gedir ki, Qafqaz Albaniyası dövründə Azərbaycan ərazisində xristian mədəniyyətini əks etdirən saysız abidə, çoxlu kilsə və monastır yaradılıb. Alban xristianlıq dövrünün bu örnəkləri Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində mövcuddur, dövlət tərəfindən qorunur, mühafizə edilir.

Ermənilər xristian abidələrinə də divan tutublar

Məlum olduğu kimi, vaxtilə Qafqaz Albaniyasının əsas özəklərindən biri də Qarabağ, Kəlbəcər və sair rayonlarımız, ərazilərimiz olub. Qarabağda, xüsusən də Kəlbəcərdə, Laçında alban xristianlıq dövrü abidələri kifayət qədər olub. Amma bu tarixi ərazilərimiz 30 ilə yaxın Ermənistan silahlı birləşmələrinin işğalı altında olduğu müddətdə buradakı müsəlman abidələri ilə yanaşı, xristian abidələri, kilsələr, monastırlar, tarix mədəniyyət irsi də erməni vandalizminə məruz qalıb.

Ermənilərin Qarabağda dağıtdıqları xristian abidələri...

Hər bir xalqın formalaşmasında tarixi keçmişinin xüsusi rolu var. Keçmiş zəngin olmayan, dövlət yaratmayan, dövlətçilik, milli mədəniyyət, mənəvi dəyərlər sistemində sahib olmayan toplumlar bütün bəşər mədəniyyətinə, tarixi-maddi mədəni irsinə qənim kəsilirlər, ermənilər kimi. Tarixi keçmiş olmayan, özünü o xalqa, bu xalqa yamaq edən, başqalarının mədəniyyətini mənimsəyən, mənimsəyə bilməyəndə isə talayib dağıdan toplumdur ermənilər.

Qarabağın xristian abidələri ilə zəngin olması təsadüfi deyil, çünki bu ərazinin qədim sakinləri sonradan müsəlmanlığı qəbul etmiş qədim türklər olublar. Türklərin də hələ qədim çağlardan xristianlığı qəbul

etdiyi məlumdur. Bizim ulularımızın Qarabağda yaratdığı, tikib qurduğu xristian abidələri işğal dövründə ermənilər tərəfindən dağıdıldı, məhv edildi.

Ekspertlər qeyd edirlər ki, Azərbaycan öz torpaqlarını işğaldan azad etdikdən sonra bu ərazilərimizdə ermənilərin abidələrini məhv etməyə qərar veriblər. Qarabağda ermənilər tərəfindən dağıdılan xristian abidələri Ermənistan dövləti tərəfindən qorunur, mühafizə edilir. Ermənilər xristian abidələrinə də divan tutublar. Məlum olduğu kimi, vaxtilə Qafqaz Albaniyasının əsas özəklərindən biri də Qarabağ, Kəlbəcər və sair rayonlarımız, ərazilərimiz olub. Qarabağda, xüsusən də Kəlbəcərdə, Laçında alban xristianlıq dövrü abidələri kifayət qədər olub. Amma bu tarixi ərazilərimiz 30 ilə yaxın Ermənistan silahlı birləşmələrinin işğalı altında olduğu müddətdə buradakı müsəlman abidələri ilə yanaşı, xristian abidələri, kilsələr, monastırlar, tarix mədəniyyət irsi də erməni vandalizminə məruz qalıb.

Ermənistanın tarixi irsimizə qarşı qanunsuz fəaliyyətləri...

2014-2017-ci illərdə işğal altında olan ərazilərdəki tarixi və mədəni abidələrin monitorinqini aparan Nazirlər Kabineti yanında İtki və Tələfatların Qiymətləndirilməsi üzrə işçi qrupun üzvü olmuş mədəni dəyərlər üzrə tədqiqatçı-expert, Beynəlxalq Memarlar Akademiyasının Moskva şöbəsinin professoru, Azərbaycan Memarlar İttifaqının İdarə Heyətinin üzvü Faiq İsmayilov bizimlə söhbətində bildirdi ki, Ermənistan işğal altında saxladığı Azərbaycan ərazilərindəki tarix və mədəniyyət abidələrinə öz mülkiyyət hüququnu tətbiq

Ermənistanın 30 ildə Qarabağda dağıtdığı xristian abidələri - onlar təkcə İslam irsinə düşmən deyillər ki...

etməklə, faktiki olaraq, 28 il ərzində Azərbaycanı öz mədəni dəyərləri üzərindəki hüququndan zorakı surətdə təcrid etmişdi. F.İsmayilovun sözlərinə görə, Ermənistan xristianlıq abidələrini də dağıdıb, məhv edib, qalanlarını isə mənimsəyib.

F.İsmayilovun dediyinə görə, Qarabağ və ona bitişik ərazilərin "qədim erməni torpaqları" olması iddiasında olan Ermənistan işğal altında saxladığı Azərbaycan ərazilərində müxtəlif əsrlərə aid daşınmaz tarix və mədəniyyət abidələrini və digər kateqoriyadan olan daşınan mədəni irs nümunələrini dağıtmaq, yox etmək və ya erməniləşdirmək kimi qanunsuz fəaliyyət həyata keçirib.

İşğal dövründə xristian abidələrinin bir çoxunun quruluşu dəyişdirilib

Bilirik ki, F.İsmayilov torpaqlarımız erməni işğalında olduğu dövrdə ermənilərin Azərbaycan ərazilərindəki Alban dövrü abidələrinin əzəli görkəmlərini dəyişdirərək erməniləşdirməyə çalışdıqlarını üzə çıxarmışdı. F.İsmayilov qeyd edir ki, bu abidələrin çoxunun siması, quruluşu dəyişdirilib.

O bildirib ki, Rusiyanın görkəmli Qafqazşünas tarixçi-alimi Y.İ.Krupnov Cənubi Qafqazda Alban dövrü abidələrinə varisliyin yalnız azərbaycanlılara məxsusluğu barədə bunları yazırdı: "Albaniya tarixini müxtəlif ölkələrin tarixçiləri öyrəniblər. Lakin bir şey məlumdur, Qafqaz Albaniyasının tarixi və taleyi ilə hamıdan çox azərbaycanlılar məşğul olmalıdırlar. Onlar bu sahədə dünya elmi qarşısında məsuliyyət daşıyırlar, dünya elminə borcludurlar".

"Ermənilərin alban abidələrinə də iddiaları əsassızdır"

"Ermənilərin alban abidələrinə də iddiaları əsassızdır. Bu abidələr Azərbaycan dövlətinin tarixi-mədəni irsidir. Bilirsiniz ki, Albaniyada xristianlıq memarlığı daha geniş yayılmışdı və bu memarlıq üslubu yalnız albanlara məxsusdur. Çünki xristianlığa qədərki dövr alban memarlığı abidələrinin daş və divarları üzərindəki

elementlərə başqa millət və xalqların daş kitabələrində rast gəlinir.

İndiki dövrdə ermənilər bu abidələrin ermənilərə məxsus olduğunu iddia etsələr də, abidələrin memarlıq quruluşu forma və ornamentlərinin düzülüşü ermənilərin yalan danışdıqlarını üzə çıxarıb.

F.İsmayilov dedi ki, Azərbaycanda ermənilər tərəfindən xristianlıq abidələrinin erməniləşdirilməsi, erməni vandalizmi nəticəsində dağıdılmasına dair saysız fotosəkil var və onlar dövrü mətbuatda işıq üzünə görüb.

"Qafqaz Albaniyası dövrünə aid olan XII-XIII əsr abidəsi də erməni vandalizminin qurbanı olub"

"Xocavənd rayonunun Dağyurd kəndindəki abidə inşa edilərkən dini ibadət üçün nəzərdə tutulmayıb. Yəni abidə nə kilsə, nə də monastır olub. Abidənin görkəmi erməniləri "qane" etmədiyindən, onlar abidənin ümumi görünüşünü dəyişdiriblər.

Təmir zamanı abidənin üst hissəsi hündürləşdirilib. Çardağı demirle örtülüb. Bina üzərinə zəng qülləsi əlavə edilərək abidəyə kilsə forması verilib.

Dağyurd kəndində Qafqaz Albaniyası dövrünə aid olan XII-XIII əsr abidəsi də erməni vandalizminin qurbanı olub" - deyə bildiren F.İsmayilovun sözlərinə görə, Hadrut istiqamətində Ziyarət dağındakı sovmənin əzəli görkəmi də erməni saxtakarlığına məruz qalıb, bu abidə də əzəli görkəmindən məhrum edilib.

Ağdərə ərazisindəki Xotavəng monastırı da eyni aqibətlə üzləşib. Belə ki, kompleksin heyətində aparılan tikinti və "abadlıq" işləri monastırın əzəli görkəmi-

nə zərər vurur. Belə ki, kompleksə daxil olan yardımçı binalar yenidən tikilərək erməni memarlığına uyğunlaşdırılıb.

F.İsmayilov qeyd etdi ki, Xudavəng monastırının giriş qapısının da əzəli görkəmi işğal dövründə dəyişdirilib, monastırın giriş qapısını sökərək əzəli görkəmindən məhrum ediblər. Ermənistanın işğalı altında olmuş Gəncəsər monastırının əzəli forması da dəyişikliyə məruz qalıb və Gəncəsər monastırının divarları mərmərlə bağlanıb, bu, bərpada yolverilməz haldır.

Erməni vandalizminə uğradılan abidələrdən biri də Ağoğlan monastırındır. İşğaldan sonra abidənin mühafizə divarı belə dağıdıldı. Laçın rayonunun Hoçaz kəndində yerləşən məbəd düşmən saxtakarlığı ilə üzləşib.

Erməni vandalizmi Mirik abidələrindən də yan keçməyib

Həkəri çayının Minkənd qolunun sol sahilində, Bozlu kəndindən qərb tərəfə 2 km hündürlükdə, dəniz səviyyəsindən 1440-1520 metr yüksəklikdə yerləşən Mirik kəndinin yaranma tarixi ilk orta əsrlərə, buradakı ilk insan məskənlərinin mövcudluğuna isə ibtidai icma dövrünə qədər gedib çıxır. Bu kəndin ərazisindəki siklop xarakterli memarlıq nümunələri, antik qala, yeraltı mağaralar, tunellər və kəhrizlər Azərbaycan tarixini öyrənmək üçün çox maraqlı, əvəzsiz materiallardır. İşğal dövründə ermənilər abidəni öz əzəli görkəmindən məhrum ediblər.

Ermənilər işğal altında saxladığı ərazilərdə 700-dən çox Qafqaz Albaniyası memarlığına aid tarix və mədəniyyət abidələrinin divar yazılarını ya dəyişdirib,

ya da uçurublar.

İşğal dövründə uçurulan abidələr...

Qeyd edək ki, Tuğ kəndindəki abidə də eyni aqibətlə üzləşib. Qarabağ Məlikliyinin inzibati yaşayış kompleksinin salamat qalmış bir hissəsinin yerləşdiyi Tuğda da ermənilər vandalizm törədiblər. İşğala qədər abidə kompleksinin bu hissəsi ikimərtəbəli olub, üst mərtəbə uçurulub, birinci mərtəbə isə orijinal görkəmindən məhrum edilib. İşğal dövrü abidədən muzey kimi istifadə edilirdi.

Tuğ kəndinin mərkəzində yerləşən bu bazilikanın 1197-ci ildə inşa edildiyi güman edilir. Binadan müxtəlif illərdə kəndin əzəli anbarı kimi istifadə edilmişdir. 2014-cü ildə abidəni kilsəyə çevirmək istəyən ermənilər abidəni əzəli görünüşündən məhrum etdilər. Abidənin qarşısına qəbir daşları düzərək burada hansısa övladın yaşadığını iddia edən yalan məlumatlar yaydılar.

Müqəddəs vəftiz İohan rus-pravoslav kilsəsi necə erməni qriqoryan kilsəsinə çevrildi?

Qubadlı rayonunun Başarat kənd ərazisində ermənilər Qafqaz Albaniyası memarlığına aid bu abidənin əzəli görünüşünü 2019-cu ilin yay aylarında dəyişiblər.

Xocalı rayonunun Əsgəran qəsəbəsi ərazisindəki abidənin memarlıq quruluşu dəyişdirilib.

Köçəri məhəlləsi. 1847-ci ildə Şuşada tikilmiş müqəddəs vəftiz İohan rus-pravoslav kilsəsinin ermənilər qriqoryan kilsəsinə çevrildir.

Şuşada Qazançı adlandırılan rus pravoslav kilsəsi də ermənilər tərəfindən erməni qriqoryan kilsəsinə çevrilib. Ermənilərin cinayətləri bununla bitmir.

F.İsmayilov qeyd edir ki, bütün bunlar əsas verir ki, Ermənistan nəinki müsəlman, eləcə də xristian aləmi tərəfindən ittiham kürsüsündə əyləşdirilsin. Çünki Ermənistan müsəlman abidələri ilə yanaşı, xristian abidələrini də tarimar edib.

İradə SARIYEVA
Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyilə çap olunur.